

рассматриваются народно – бытовое, лексикографическое и лингвистическое значения термина. Мнения ученых охватывают диапазон взглядов от необязательности и дополнительности прозвищ до их функционирования по модели официального антропонима; определение внешнего и внутреннего (лингвального) мотивирования; выполнение характеристических и конотативных функций. Дополнительным усложняющим фактором для предмета исследования выступает то, что прозвище может иметь свое определение, структуру и описательный дискурс как в теории номинации, так и в когнитологии, прагматике и функциональной лингвистике. Поскольку проблема прозвищ лежит в трех плоскостях, - определения дефиниции понятия, выяснения объема термина, классификации прозвищ, - то в публикации путем анализа современных взглядов ученых на проблему, сопоставления дифференциальных и функциональных признаков определяется оптимальный подход к проблеме прозвищ, их определения и объема этого понятия в антропонимии.

Ключевые слова: прозвище, номинация, конотативность, мотивирование, неофициальный антропоним, дефиниция, антропонимия.

Pavluk V. Nicknames Linguistic Status and its Place in Anthroponymy.

The problem of the article is determined by the absence of the well-defined interpretation of the term “nickname” in the linguistics. People’s everyday, lexicographical and linguistic meaning of the term is considered for the purpose of outlining the characteristic of the notion “nickname”. Scholars thoughts cover a range of views from the optionality and complemetarity to their functionality by the model of the formal anthroponymy; the definition of the external and internal (lingual) motivation; implementation of characteristic and connotative functions. Additional complicated factor for the subject of the study is that the “nickname” can have its definition, structure and narrative discourse both in the theory of category and in cognitive, pragmatics and functional linguistics. The problem of the “nicknames” underlies in the three areas: the definitions of the concept, clarification of the scope of the term, classification of the “nicknames” and it also combines motivational and functional features. The article determines the optimal approach to the problem of the “nickname”, its definition and the scope of this term in the anthroponymy through the analysis of the modern views of the scientists on this problem.

Key words: nickname, nomination, connotation, motivation, informal anthroponym, definition, anthroponymie.

Євген Редько
(Харків)

УДК 811.161.2'373.611'276.45

**СЛОВОТВІРНЕ КОНТАМІНУВАННЯ У НАЗИВАННІ ОСІБ
В УКРАЇНСЬКИХ АРГОТИЧНИХ СИСТЕМАХ**

Розглянуто словотвірне контамінування як один зі способів називання осіб в українських арготичних системах. З'ясовано, що зазначений спосіб деривації реалізує свої потенції на базі питомих і запозичених лексичних одиниць із пристосуванням останніх до звукової та морфемної структури соціолекту за рахунок поєднання стандартних і субстандартних елементів, оприявнюючи тим самим лінгвальну економію на словотвірному рівні. Визначено низку мовних і позамовних процесів, що супроводжують арготичне контамінування: використання чужомовної моделі як зразка для творення, «асоціативність» і «стереотипність» деривації, антоніміїну значенневу структуру твірних основ, семантичну індивідуалізацію тощо. Вони свідчать про системність української національної мови на різних етапах її функціонування на рівні соціолектного та літературного словотворення, тяглість і структурно-семантичну модельованість називання осіб у різних складових національної мови, уможливають подальше проектування дериваційного рівня мови з огляду на синтез традиційних та специфічних способів і засобів номінування.

Ключові слова: арго, номінування, спосіб словотворення, контамінування, словотвірна модель, мовна гра.

Постановка проблеми Контамінування як спосіб деривації посідає особливе місце в українській мові, оприявнюючи взаємодію стандартних та субстандартних її елементів, а також активно реалізуючи лінгвальну економію на словотвірному рівні. Проте це явище й досі залишається недостатньо вивченим у дериваційній системі мови, що зумовлено його «периферійністю» та відносною непродуктивністю. **Метою** запропонованої **статті** є дослідження словотвірних можливостей, процесів і наслідків контамінування. Відповідно нашим **завданням** є аналіз контамінування як способу називання осіб в українських арготичних системах у контексті взаємодії літературної мови та соціолектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Загалом лінгвісти звернули увагу на контамінування наприкінці XIX століття. Найпершою згадкою про нього було визначення, що запропонував німецький молодогораматик Г. Пауль. На думку науковця, це «процес творення нової форми через злиття двох синонімічних чи споріднених форм вираження думки, що виникають у свідомості одночасно так, що жодна з них не реалізується в чистому вигляді, а замість такого виникає нова форма, у якій елементи однієї форми змішуються з елементами другої (*Gemaldnis* 'полотно, картина' ← *Gemalde* 'картина' + *Bildnis* 'образ')» [5, с. 191]. Таке широке розуміння контамінування панувало в європейській лінгвістиці до середини XX ст., доки цей процес не почали розглядати як явище різних мовних рівнів (фразеології, синтаксису, словотвору), що є характерним і для сучасного мовознавства. Проте досі чітко не з'ясовано сутності контамінування в мові, а тому трактування і тлумачення його природи були й залишаються досить різноманітними. Свідченням цього є численні авторські назви, надані аналізованому та подібним до нього явищам в українському та російському мовознавстві: на морфемному рівні – аплікація (Д. Ганич, І. Олійник; Д. Розенталь), гаплогія (В. Немченко), дифузія (М. Шанський), фузія (В. Горпинич), накладання (О. Земська); на словотвірному – телескопія (М. Шанський, О. Стишов), вставний словотвір (М. Шанський), замісний (субститутивний) словотвір (А. Журавльов), міжслівне накладання (Н. Янко-Триницька) тощо. Це вказує на змішування наявних випадків накладання – не пов'язаних між собою, цілком автономних та самодостатніх явищ на різних лінгвальних рівнях. Утім спільним є те, що всі названі процеси є результатом схрещування (накладання) певних елементів, а значить, необхідно виокремлювати залежно від мовного рівня звукове, морфемне, словотвірне, фразеологічне та синтаксичне контамінування.

Відповідно словотвірне контамінування є способом деривації, що полягає в утворенні нового номена за рахунок накладання словотворчих засобів (незалежно від місця такого накладання та елементів, що беруть у цьому участь). Причинами зазначеного явища є висока частотність уживання та стійкість (ідіоматичність) мовних одиниць, їхня структурна (звукова, морфемна чи модельна) та семантична подібність чи тотожність, а також експресивно-емоційне навантаження (конотація). До характерних особливостей контамінування можна зарахувати вільний характер структурних змін, наявних під час акту називання, оскільки внаслідок накладання основ у твірному номені можуть залишатися будь-які його частини (*балотриса* [4, с. 42], *мармеладзе* [4, с. 272], *монохам* [4, с. 297] тощо). Крім того, утворений номен має семантику, що може дорівнювати/не дорівнювати сумі значень вихідних одиниць. У першому разі такі номени мають тенденцію до стирання дериваційних ознак і потенційно досить легко входять до загальномовного словника (наприклад, *гульвіса*, *хилитати*). Якщо утворений номен під час називання набуває додаткових значень, він зберігає «інноваційність», «новизну» і розуміється як «разова» назва. Її утворюють лише для певного конкретного контексту, не претендуючи на потрапляння до складу загальноновживаної мови і залишаючись повсякчас виключно неологізмом (*релігіонер* [4, с. 455], *янукдот* [4, с. 598]).

Виклад основного матеріалу дослідження Загалом в українських арготичних системах контамінування є відносно малопродуктивним способом називання осіб (усього фіксуємо близько 20 номенів). Проте й така невелика кількість одиниць уможливує виокремлення основних ознак аналізованого способу деривації, збережених і на сучасному етапі розвитку національної мови (насамперед це чітко прослідковується на лексико-словотвірних інноваціях).

Так, однією з найважливіших рис контамінування в українських арго є накладання, в основному, чужомовної та власне української основ. Для таких номенів характерним є високий

рівень асоціативності творення, активне залучення різноманітних етнічних і культурних стереотипів. Зокрема, в арго українських вояків унаслідок численних контактів з румунами під час II Світової війни сформувалося певне уявлення про цю націю, засвідчене в соціолектних етнонімах. Специфікою таких назв є творення на основі певних мовних маркерів (семантичних індивідуалізаторів), що вказують на належність до етнічної групи. У цьому разі ними є використання прізвищевої моделі, типової для румунської мови ([*тітул* + *Антон*]*еско* → *тітулеско* [2, с. 150]), чи власне румунської лексичної одиниці ([*туман* 'дурень' + *румун*]*ешті* 'по-румунськи' → *туманешті* [2, с. 144]), причому показником (утілювачем) особовості стають як запозичені, так і українські елементи. Крім того, у першому номені специфічним є ймовірне використання прізвища очільника народу (Йон Антонеско був кондекутором Румунії в 1941-1944 рр.) як однієї з твірної основ контамінованого етноніма. Вона додатково підсилюється іншою основою, що вказує на пиху і любов до титулів як ознаку саме цієї людини і всіх румунів загалом (у сучасній українській мові фіксуємо «свіжий» номен *знущавічус*, утворений за подібними принципами; схожими за оцінністю є, наприклад, *подляк* 'поляк' [6, с. 264], *хахлуй* 'українець' [4, с. 569]). До того ж використання прізвища як однієї з твірних основ під час контамінування є поширеним явищем у сучасній українській мові (наприклад, *відМОРОЗОк* [4, с. 78], *кучмек* [4, с. 244], *Семироженко* [4, с. 478] тощо). У більшості випадків визначальною особливістю таких номенів є негативне ставлення до особи, прізвище якої використовують власне не з метою співвіднесення з певними реаліями дійсності, а передусім для висміювання, іронії чи мовної гри (пор. зафіксовані в «живому» мовленні номені [*базар* + *Азар*]*ов* → *Базаров*, [*кідало* + *Ківало*]*в* → *Кідалов* (характеристика дії, ознака), [*Мірча* (*Луческу*) + *Ча*]*ушеску* → *Мірчаушеску* (власне негативне ставлення), які сприймаємо як свідоме накладання моделей). У таких дериватах власні назви мовці сполучають з одиницями на позначення процесів, явищ, предметів, тому можемо констатувати поширеність цього різновиду деривації в сучасній українській мові й арго-жаргонових системах відповідно.

У сучасних жаргонах етноніми творять також і за рахунок контамінування, заснованого виключно на звуковій подібності твірних основ (наприклад, [*араб* + *араб*]*еск* → *арабеск* [3, с. 48]). Цю ж особливість, зокрема, покладено в основу творення номена *туманешті*, проте вказуємо й на використання продуктивної семантичної моделі, що передбачає називання особи за її мовними особливостями. Прикладом такої деривації можуть слугувати «різноспособові» номені: *немтудум* 'угорець' [2, с. 144], *зюзюк* 'білорус' [6, с. 159], *бжи-бжи* 'поляк' [2, с. 150] тощо, але для контамінування основи з подібним значенням загалом є нетиповими, тому аналізований арготизм є унікальним явищем у структурі соціолектів. Разом із тим він свідчить і про негативну оцінку людини іншої національності, характерну для арготичних етнонімів. Це, очевидно, зумовлено опозицією свій-чужий, на основі якої й відбувається номінування-висміювання: пор. *урюк* 'казах, узбек' [6, с. 334], *чурка* 'кавказець' [6, с. 378], *абрашка* 'єврей' [8, с. 30], *кабан* 'українець' [2, с. 157] тощо. З огляду на це не дивно, що у творенні аналізованих арготизмів-контамінатів беруть участь елементи з чітко вираженим негативним чи іронічним забарвленням, які в похідному номені виконують власне означальну, а не «особову» функцію.

Щодо інших назв, належних до цієї групи, вкажемо на використання культурних стереотипів з частковим зниженням (чи набуттям протилежного значення). Основою для таких перетворень є метафора, оскільки «контамінуються» (накладаються) слова, близькі за фонетичною будовою, унаслідок віднаходження мовцем у їхній лексичній структурі подібних значень. Наприклад, злочинське *мушкетер* [7] пов'язане із загальновідомим романом французького письменника Олександра Дюма-батька «Три мушкетери». Безперечно, функціонуючи в мові, номен *мушкетер* зазнав семантичних змін: початкове, запозичене з французької чи німецької мови значення 'солдат, озброєний мушкетом; стрілець' (інші вояки в ті часи мали виключно холодну зброю) перетворилося на 'охоронець', а згодом звузилося до 'член поліційної варти'. Саме воно покладено в основу аналізованого контаміната (разом із арготизмом *мушка* 'поліційний охоронець', пов'язаним з *мушка* 'деталь вогнепальної зброї' чи *мушка* 'маленька муха', тобто наглядч – незначна особа в злочинській ієрархії поліційних начальників), проте і вплив літературного «*мушкетера*», а саме вузької у його значенні семи 'охоронець (короля)', є цілком прийнятним з нашої точки зору. Це можна пояснити насамперед тим, що

арго-жаргонові системи досить активно (як загалом і літературна мова) поповнювалися подібними номінативними одиницями: наприклад, запозичені з французької *апаши* ‘зłodий, крадій’ [1, с. 94], пов’язане з персонажем одного з романів Ф. Купера, та *альфонс* ‘утриманець повії, сутенер’ [1, с. 94] – з ім’ям персонажа роману А. Доде. Утім типовим для такого «відлітературного» творення є використання власне онімів (імен чи прізвищ) як алегоричних маркерів на позначення певних зовнішніх ознак чи рис характеру людини (пор. із традиційними *заєць* ‘боягуз’, *лиса* ‘хитрун’, *вовк* ‘жорстокий’ тощо), тоді як у цьому разі таке номінування реалізується завдяки вживанню в подібній функції апелювання (а не оніма) *мушкетер* (це ж фіксуємо, наприклад, і в *фараон* ‘поліціант’ [2, с. 140]).

До «культурних» арготичних контамінатів зараховуємо й вояцький арготизм *ібердурень* [2, с. 150], що засвідчує використання наявної чужомовної моделі з фонетичним пристосуванням до говірки-реципієнта як зразка для творення власного номена (*Uber[mensh + дурень*] → *ібердурень*). Таке контамінування зумовлює існування антонімії семантичної структури твірних основ як характеризуючої ознаки номена (опозиції високе-низьке, верх-низ тощо) (*Ubermensh* ‘надлюдина’ і *дурень*). Культурну складову номінування становить апелювання до поняття *Ubermensh*, запропонованого Ф. Ніцше і перейнятого згодом нацистами. Однак зазначений номен побутував у нашій мові ще наприкінці XIX століття: доречно згадати хоча б те, що його уживали Леся Українка, О. Кобилянська та інші тогочасні письменники. Унаслідок цього він став основою (зразком) для калькованого *надлюдина*, яке на сучасному етапі розвитку української мови заступив англійський відповідник *superman*, очевидно, так само пов’язаний із німецьким номеном. Відповідно ознака німця як надлюдини у аналізованому номені набуває семантики надзвичайно великого дурня (а також додаткової «національної» семи), чому сприяє насамперед значення префіксального елемента. Подібне фіксуємо й у сучасній українській мові: до таких назв осіб зараховуємо словотвірні інновації-контамінати із суфіксальним елементом *-аст* (*лібераст*, *толераст*, *федераст*). У них нейтральні політичні терміни сполучаються з негативно забарвленим номеном *недераст* ‘гомосексуаліст’, що зумовлює поступове виокремлення відповідного словотвірного суфіксального форманта і нової моделі (подібні процеси вже відбулися з формантами *-гейт*, *-ман* тощо).

Таке використання чужомовної моделі є типовим явищем для соціолектного контамінування: до одного із його результатів належить вояцький арготизм [*пуц + поч*]тмейстер → *пуцмейстер* ‘почтмейстер’ [8, с. 196] (пор. суч. *вундервумен* [4, с. 90], *ковдівчина* [4, с. 224] тощо). Цікавою у такому разі є полісемантичність українського елемента контамінування, що зумовлює різноаспектність потрактування перебігу та специфіки зазначених номінативних процесів. Так, номен *пуц* [8, с. 195] позначає малу людину, що пов’язано з перенесенням з *пуц* ‘чоловічий статевий орган (імовірно, невеликих розмірів)’, запозиченого від нім. *Potz* ‘чоловічий статевий орган’ (пор. жарг. *поц* [3, с. 248]). Проте паралельно з таким розвитком семантичної структури слова може відбуватися й перенесення *пуц* ‘чоловічий статевий орган’ → *пуц* ‘дурень, погана людина’, засвідчене в арго західноукраїнських вуличників у низці похідних одиниць: *калапуцько* ‘недотепа’ [1, с. 138], *пуцька волова*, *пуцька липова*, *пуцька грабова*, *пуцька зломана* ‘останній нездара, дурень’ [1, с. 151] і у фонетичному варіанті *буц* ‘дурень, недотепа’ [1, с. 130]. Воно є типовішим для українських соціолектів (пор. *піська*, *пісюн* ‘погана людина’ [3, с. 237], *хер* ‘щось погане, недотепа’ [3, с. 315] тощо), а значить, контамінат *пуцмейстер* міг виникнути під впливом індивідуальної антропометричної оцінки органу людини, бути результатом негативного ставлення мовців до поштарів чи мовної гри.

Так само накладання українського елемента на чужомовну модель фіксуємо й в особових номенах, пов’язаних із оцінкою людини, – бурсацьких *цусрайден* ‘задоволений’ [8, с. 200] та *повіян* ‘любодійник’ [8, с. 193]. Щодо першого з них зазначмо, що фіксуємо в ньому заміну іншомовної морфеми українською при одночасному збереженні семантики вихідного слова (*zu[frie]den* ‘бути задоволеним’ + [*сра*]ти → *зусрайден*). Разом із тим він свідчить і про використання типової значеннєвої асоціації: фізіологічне випорожнення розуміється як полегшення, вивільнення, отримання задоволення (наприклад, рос. *облегчиться* чи укр. *повні баки злити*). Схожі процеси фіксуємо й у бурсацькому арготизмі *насиратель* [8, с. 192], у якому іронічно обігрується звукова тотожність *дзир/сир*. Утім це називання пов’язане з семантичним

перенесенням *срати* 'випорожнятися' → (*пере, піді*)*срати* 'зіпсувати, порушити заплановане', тобто відбувається характеристика особи за впливом на життя семінариста.

Натомість арготизм *повіян* засвідчує появу додаткового нашарування в словотвірному значенні, зумовленого порушенням традиційної моделі творення ([*повія + павія*]_н → *повіян*). Так, використання назви тварини-примата вказує на характеристику людини з точки зору її фізичної міцї та сексуальної сили, що віднаходимо й у сучасних сленгізмах *горила* 'сильний чоловік' [3, с. 100], *орангутанг* 'дебела, мускулиста людина' [3, с. 218]. Натомість інший елемент контамінування виконує означальну функцію, уносячи до зовнішньої характеристики особи додаткову сему – 'схильний до любовощів'. Її реалізатором в арго та жаргонах досить часто є назви тварин, активних у заплідненні (*баран, кобель, кролик, кнур* тощо). Крім того, така асоціативність зумовлює й подальше перенесення за зовнішніми ознаками, виражене в бурсацькому арго в номені *красножопий* 'охочий до жіночих ласок' [8, с. 189], пов'язаному з уявленням про саме такий колір сідниць у тварин-приматів.

До інших структурних особливостей арготичного контамінування зараховуємо використання як твірних основ українських елементів (або таких, які українськими сприймають пересічні мовці). Зокрема, досить часто утворені особові номені характеризують людину за зовнішніми чи внутрішніми ознаками. Наприклад, вояцький арготизм *башилак* 'червоноармієць' [2, с. 167] характеризує людину за особливостями одягу та взуття (*бушлат + башимак*). У такому разі відбувається своєрідне висміювання особи, оскільки простий, невибагливий одяг свідчить про бідність, убогство особи. Подібні принципи для оцінки мовленнєвої функціональності використано й у номені *верлан* [8, с. 14], утвореному накладанням дієслова *верзти* та іменника *горлан*. Відповідно під негативне конотування підпадає говірливість як ознака несерйозної людини (пор. *балабол, пустобрех* тощо). Так само вказує на функціональну характеристику особи бурсацький арготизм *пудель* [8, с. 195], пов'язаний із іменником *пудель* і дієсловом *пудити* 'лякати; мочитися'. Накладання таких різних елементів зумовлено прагненням одночасно схарактеризувати людину з двох різних позицій – як охоронця і суворого наглядача (від якого можна «упудитися»). При цьому перше значення досягається за рахунок перенесення на видове поняття *пудель* родового 'собака', пов'язаного з архетипним уявленням про собаку як охоронця. До того ж використання у такій ролі відносно нестрашного пуделя, очевидно, є результатом власне звукового збігу. Імовірно зумовлення процесу номінування зовнішньою характеристикою людини (пор. жарг. *пудель* 'кудлата, волохата людина' [3, с. 258]) є сумнівним, оскільки тоді називання має пов'язуватися з чітко визначеним випадком (людиною), а це загалом є нетиповим для арго.

Окрему групу серед арготичних контамінатів становлять номені на позначення осіб за професією, ремеслом, родом занять тощо. Особливістю цієї групи є накладання особових номенів, що вказують на характеристику людини і власне професію. Так, щодо бурсацького арготизма *оратай* [8, с. 190] можемо припустити потрактування, пов'язане із «школярською» оцінкою селян: подібні номені мають негативне забарвлення (наприклад, *гад* 'хлоп' [8, с. 184], *ефїон* 'мужик' [8, с. 186], *жлоб* 'селянин' [2, с. 153]). Утім можливим є й банальний звуковий збіг, типовий для арго-жаргонової системи (наприклад, жаргонізми *грузин* 'людина, яка постійно грузить' [6, с. 112], *достоевський* 'той, хто «достає» всіх' [6, с. 128], *маяковський* 'той, хто маячить перед очима' [6, с. 215] тощо). У бурсацьких номенах *причепник* [8, с. 195], *псаламарщик* [8, с. 195] та *свинарист* [8, с. 197] можемо констатувати певне значеннєве зниження: «позитивно забарвлені» особові номені на позначення конфесійних професій поєднуються з нейтрально чи негативно забарвленими лексемами, характеризуючи людину з протилежного боку. Цікавим серед зазначених номенів є вояцький арготизм *харцизник* [2, с. 144], що засвідчує негативне ставлення носіїв арго до представників офіційної влади-корупціонерів чи здирників, які, перевіряючи товари (передусім тютюн), відбирали їх як контрабанду (пор. з іншим вояцьким арготизмом *теребилюлька* 'прикордонник' [2, с. 144]). Подібне віднаходимо й у сучасному мовленні: зокрема, номен *дайшник* пов'язують з дієсловом *дай*, що вказує на хабарництво як рису, визначальну для працівників ДАІ.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок З огляду на вищезазначене стверджуємо, що контамінування посідає важливе місце у дериваційній системі арго, причому «соціолектні» особливості цього способу словотвірного номінування активно

використовуються і в інноваційних процесах сучасної української мови. Зважаючи на такий тісний зв'язок між процесами номінування на різних етапах розвитку національної мови, вивчення та аналіз арготичних контамінітів уможлиблює проектування подальшого розвитку словотвірної системи мови, краще розуміння сутності та специфіки дериваційних процесів. Утім виділені ознаки репрезентують лише незначну частину дериваційних явищ в арго, пов'язаних із називанням осіб, які плануємо розглянути в подальших наших дослідженнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбач О. Арго в Україні / О. Горбач. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. – 688 с. – (Серія «Діалектологічна скриня»).
2. Горбач О. Арго українських вояків / О. Горбач // Наукові записки Українського Вільного Університету. Філософський факультет. – 1963. – Ч. 7. – С. 138-173.
3. Кондратюк Т. М. Словник сучасного українського сленгу / [Упор. Т. М. Кондратюк]. – Х. : Фоліо, 2006. – 350 с.
4. Нелюба А. Словотворчість незалежної України. 1991-2011: Словник / [Уклад. А. Нелюба]. – Х. : ХІФТ, 2012. – 608 с.
5. Пауль Г. Принципы истории языка / Г. Пауль. – М.: Изд. иностр. литературы, 1960. – 500 с.
6. Ставицька Л. Український жаргон. Словник / Леся Ставицька. – К.: Критика, 2005. – 496 с.
7. Трахтенберг В. Ф. Блатная музыка («Жаргон» тюрьмы) / В. Ф. Трахтенберг; [под ред. и с предисл. И. А. Бодуэн-де-Куртене. – СПб: [б. и.], 1908.
8. Широцький К. Словарець бурсацького говору / К. Широцький // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія. – Т.6. – Харків, 1998. – С. 181-206.

Редько Е. А. Словообразовательная контаминация как способ наименования лиц в арготических системах украинского языка.

В статье рассмотрена словообразовательная контаминация как один из способов наименования лиц в украинских арготических системах. Определено, что данный способ деривации реализует свои возможности на базе собственных и заимствованных лексических единиц (с приспособлением последних к звуковой и морфемной структуре социолекта) за счет сочетания стандартных и субстандартных элементов, выражая этим лингвальную экономию на словообразовательном уровне. Кроме того, выделен ряд языковых процессов, сопровождающих арготическую контаминацию: использование заимствованной модели в качестве образца для образования слов, «ассоциативность» и «стереотипность» деривации, антонимическая семантическая структура основ, индивидуализация значений и тому подобное. Они свидетельствуют о системности украинского национального языка на разных этапах его функционирования на уровне социолектного и литературного словообразования, преемственности и структурно-семантической моделированности номиниции лиц в различных составляющих национального языка делают возможным последующее проектирование деривационного уровня языка в связи с синтезом традиционных и специфических способов и средств номиниции.

Ключевые слова: арго, номінація, способ словообразования, контамінація, словообразовательная модель, языковая игра.

Redko Ye. O. Word-Formative Contamination as a Way of Naming Persons in Ukrainian Argotic Systems.

This article deals with word-formative contamination as a way of naming persons in Ukrainian argotic systems. It is determined that mentioned above way of derivation implements its potential on the basis of Ukrainian language and foreign lexical with their adjustment to sound and morpheme sociolect structure through combination of standard and sub-standard elements, expressing linguistic economy at word-formative level. Moreover, a number of language processes accompanying argotic contamination is defined, e. g. use of foreign model as example of formation, «associativity» and «stereotype» of formation, antonymy meaning structure of formation basic concepts, semantic individualization and so on. They confirm systematization of the Ukrainian language at different stages its functioning at sociolect and literature word-formation levels and interrelation and structural-semantic model of persons nomination in different elements of national language, make possible further developing language derivation level as synthesis of traditional and specific ways, means and mechanisms of nomination.

Key words: argo, naming, word-formation way, contamination, word-formative model, language game.

УДК 82.- 021.414

МОВНИЙ СТАТУС АНАЛІТИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Розглянуто сутність термінів-словосполучень та з'ясовано мовний статус термінологічних аналітичних назв, уточнено критерії термінологічності словосполучень. Подано критерії розмежування складених термінів і фразеологізмів. Простежено подібність і відмінність складеного терміна, вільного словосполучення та фразеологічної одиниці. Сучасні терміносистеми поповнюються великою кількістю аналітичних номінацій, бо термінам-словосполученням надається перевага, тому що вони здатні з найбільшою повнотою відобразити необхідні розпізнавальні ознаки поняття, яке називається. У науковій літературі усталеною є думка, що словосполучення може номінувати спеціальне поняття (за умови стійкості, відтворюваності та закріпленого порядку компонентів), однак невирішеність проблеми статусу складених термінів як мовних одиниць зумовлює необхідність розглядати їх функціонування в різних галузевих терміносистемах. Ми пропонуємо таке визначення термінологічного словосполучення: це семантично цілісна та відтворювана мовна одиниця, що номінує наукове поняття, має дефініцію і складається з двох або більше компонентів, які у вільному вжитку є окремими словами. Аналітичні терміни мають обмежений склад компонентів (цим мовним одиницям не властиві, як фразеологізмам, синонімічні заміни компонентів та поширення іншими словами). Можемо стверджувати, що терміни-словосполучення і фразеологізми відмінні за структурно-семантичними властивостями й належать до різних мовних підсистем.

Ключові слова: термін, термінологічне словосполучення, аналітичний термін, складений термін, вільне словосполучення, фразеологізм.

Постановка проблеми. В українській термінології серед вербальних засобів номінації особливе місце посідають словосполучення, оскільки вони є номінативною, і синтаксичною одиницею одночасно. Питання статусу термінів-словосполучень у ієрархічній системі мови розв'язують у мовознавстві неоднозначно: більшість науковців вважає їх об'єктом термінознавства, а деякі вчені виводять такі мовні одиниці за межі термінології і пропонують розглядати серед фразеологізмів, що на наше переконання, не має достатнього обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін-словосполучення є різновидом стійкого словосполучення. За визначенням В. Виноградова: стійке словосполучення – це сполучення слів, організоване за законами мови й виражає яке-небудь складне поняття. На думку Н. Місник, у загальноновживаному аспекті стійкість словосполучення зазвичай визначається злютованістю компонентів та частотністю вживання. Елементи, що увіходять до складу термінологічних словосполучень, поєднуються за певними лексичними та граматичними правилами відповідно до закону валентності, тобто здатності увіходити до словосполучення при утворенні лексико-семантичного ряду слів.

Термін-словосполучення виконує не лише номінативну функцію, а й допомагає визначити обсяг позначуваного ним поняття, зрозуміти його місце в системі інших технічних понять. О. Чуешкова стверджує, що, на відміну від однослівних термінів, терміносполучення виявляють більшу здатність до конкретизації значень завдяки залежним словам; вони майже не зазнають шкідливого впливу омонімії, помітно менше синонімізуються; їм властива можливість гнучкішої класифікації та систематизації за певними моделями [5, с. 32].

Як і слова, словосполучення здатні найменувати предмети, явища, процеси, тобто вони можуть мати смислову і структурно-граматичну єдність. У зв'язку з цим виділяється спосіб роздільно оформленої номінації [3, с. 88], або синтаксичний спосіб творення мовних одиниць [2, с. 103]. Відзначмо, що найбільш дискусійним питанням щодо статусу аналітичних термінів є розмежування їх та фразеологізмів, що неодноразово було об'єктом уваги українських і зарубіжних дослідників. На сьогодні існує два протилежні погляди на сутність такої мовної одиниці, як термін-словосполучення: деякі мовознавці відносять складені терміни до особливої групи фразеологізмів (українські дослідники І. Білодід, І. Кучеренко й російські – В.